

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในบริบทพลวัตภูมิทัศน์วัฒนธรรม:
กรณีศึกษา ชุมชนชาวแพ แม่น้ำสะแกกรัง จ.อุทัยธานี*

Vernacular Architecture in the Dynamic Context of Cultural Landscape:
The Raft-House Community Case Study, Sagae-Krang River, Uthai-Thani Province
อมร ฤกษ์พันธุ์¹

¹อาจารย์ประจำ

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

สถาบันเทคโนโลยี

พระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร

ลาดกระบัง

E-mail:

kkamorn@kmitl.ac.th

บทคัดย่อ

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเกิดจากการผสมผสานกันระหว่างองค์ประกอบภูมิทัศน์ทั้งทางวัฒนธรรมและธรรมชาติของท้องถิ่นส่งผลให้เกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของพื้นที่แห่งนั้น ซึ่งสามารถรับรู้ความเป็นท้องถิ่นหรือความเป็นถิ่นที่นั้นๆได้อย่างชัดเจนเมื่อองค์ประกอบของภูมิทัศน์ในพื้นที่แห่งนั้นมีความชัดเจนและเป็นเอกภาพบทความทางวิชาการนี้เป็นข้อสังเกตที่ได้จากโครงการวิจัย “แนวทางการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม ที่โดดเด่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณี ชุมชนเรือนแพและชุมชนริมแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี” ซึ่งได้ใช้ระเบียบวิธีการดำเนินการวิจัยที่เน้นเชิงคุณภาพเป็นหลัก แต่ยังคงผนวกกับการศึกษาสังเกตถึง รูปแบบการตั้งถิ่นฐานรูปแบบการจัดวางผังและการใช้ที่ดินระดับชุมชน รูปแบบการจัดวางผังบริเวณและการใช้ที่ดินโดยรอบตัวเรือนองค์ประกอบภูมิทัศน์และรูปแบบพื้นที่ในเชิงสังคมผลจากการศึกษาวิจัยพบว่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ศึกษาเกิดจากการที่ชาวชุมชนได้ปรับเปลี่ยนรูปทรงทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเรือนเพื่อการอยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมโดยให้สัมพันธ์กับการจัดวางเนื้อที่ใช้งานทั้งภายในและภายนอกเพื่อตอบสนองกิจกรรมในการดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสม และประสานกลมกลืนกัน ตลอดจนมีการใช้วัสดุก่อสร้างที่แสดงถึงสัจจะของธรรมชาติของวัสดุในท้องถิ่น

Abstract

For better understanding in the identity of cultural landscape, the unique mixtures of cultural and natural environments including man-made environments have to be explored. According to the research, an approach of cultural heritage conservation for the distinctive cultural landscape towards sustainable tourism: a case of raft-house and riverside community, Sagae-Krang River, Uthai-Thani province, this particular paper examines the cultural landscape characteristics through the explanation of the pattern of settlement and its surrounding, and building use

* บทความนี้เป็นข้อสังเกตที่ได้จากโครงการวิจัย “แนวทางการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม ที่โดดเด่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณี ชุมชนเรือนแพและชุมชนริมแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี” อันเป็นโครงการที่ได้รับทุนสนับสนุนงานวิจัยจากเงินงบประมาณแผ่นดินประจำปีงบประมาณ 2552

and its space arrangement. The research conducted field research on cultural landscape community, Segae-Krang Raft-House Community, in Uthai-Thani Province. The study mainly used qualitative techniques of primary data gathering - focus-group and individual in-depth interviews. These were combined with on-site observation and records reviews for triangulation of information. The research findings illustrate that the community consist of both tangible and intangible aspects of the cultural landscape. The local people in the community can adapt themselves to respond to globalization and demands in their daily lives. However, at the same time, they still maintain their cultural landscape characteristics.

คำสำคัญ: สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น, ภูมิทัศน์วัฒนธรรม, ชุมชนชาวแพ

Keywords: Vernacular Architecture, Cultural Landscape, Raft-House Community

1. บทนำ

ในอดีตการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนและวิถีชีวิตของคนไทย โดยเฉพาะพื้นที่ภาคกลางที่มีความสัมพันธ์กับแหล่งน้ำอย่างเห็นได้ชัด (ฤทัย, 2539; สุเมธ, 2539; ประทีป, 2530) และด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่ราบลุ่มแม่น้ำดังกล่าว ชุมชนเหล่านั้นได้วิวัฒนาการการดำรงชีวิต ความเชื่อ และการสร้างสรรค์สภาพแวดล้อมเพื่อตอบสนองการอยู่อาศัยและดำรงชีพที่เป็นแบบเฉพาะตามพื้นดินนั้นๆ (วันดี, 2549; วันดี และ อรศิริ, 2551) ส่งผลให้เกิด “สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น” เพื่อการอยู่อาศัยที่สะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบของวิวัฒนาการการดำรงชีวิต วัฒนธรรม สภาพแวดล้อมและสภาพดินฟ้าอากาศเฉพาะพื้นดินนั้นๆ (พีรเดชและคณะ, 2525; วิวัฒน์, 2541, 2543) ยิ่งไปกว่านั้นสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเพื่อการอยู่อาศัยได้แสดงให้เห็นถึงคุณค่าของรูปทรงอาคาร (Form) ความสัมพันธ์การจัดวางเนื้อที่ใช้งานที่ตอบสนองกิจกรรมในการดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสมและความงามในการวางพื้นที่ได้อย่างประสานกลมกลืนกัน ตลอดจนการใช้วัสดุก่อสร้างที่แสดงถึงสัจจะของธรรมชาติของวัสดุ ซึ่งเป็นวัสดุที่นำมาจากท้องถิ่นนั้นๆ (วิวัฒน์, 2541)

อย่างไรก็ตามลักษณะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นดังกล่าวเมื่อถูกพิจารณาในภาพรวมชุมชนพื้นถิ่น และสภาพแวดล้อมโดยรอบตัวสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นนั้นๆ ที่สัมพันธ์กับการจัดวางเนื้อที่ใช้งานเพื่อประกอบอาชีพด้วยแล้วนั้น สามารถที่จะถูกอธิบายได้ในลักษณะของ “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม” โดยลักษณะภูมิทัศน์วัฒนธรรมในท้องถิ่นไทยอันมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวในแต่ละพื้นที่นั้นเกิดจากการ

ผสมผสานกันระหว่างองค์ประกอบของกิจกรรมทางวัฒนธรรมของมนุษย์และสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ ตลอดจนสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นนั้นๆ ซึ่งมนุษย์ได้ใช้ภูมิปัญญาพื้นถิ่นเพื่อปรับเปลี่ยนภูมิทัศน์ทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้สอดคล้องกับกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อรองรับวัฒนธรรมนั้นๆ ซึ่งจะสะท้อนออกมาให้เห็นในรูปแบบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมนั่นเอง ซึ่งนอกจากสภาพบ้านเรือนที่อยู่อาศัย และสภาพแวดล้อมโดยรอบแล้ว ยังได้เชื่อมโยงความสัมพันธ์ต่อเนื่องไปถึงพื้นที่ทำกินโดยรอบพื้นที่อยู่อาศัยเหล่านั้น และโดยมากจะเป็นพื้นที่เพื่อการเกษตรกรรม (เกรียงไกร, 2551; UNESCO, 2005, 2003)

ซึ่งการใช้ภูมิปัญญาเพื่อการปรับเปลี่ยนเหล่านั้น เกิดจากพื้นฐานความรู้และความเข้าใจของมนุษย์ที่มีต่อสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติอย่างองค์รวมอย่างถ่องแท้ โดยถือว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ในท้ายที่สุดส่งผลให้ภูมิทัศน์วัฒนธรรมสามารถที่จะสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมและธรรมชาติของพื้นที่ ที่สอดคล้องประสานกันอย่างกลมกลืนกับกิจกรรมการดำรงชีวิตของมนุษย์ แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าการก่อรูปของภูมิทัศน์วัฒนธรรมยังมีความเฉพาะตัวและแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่อีกด้วย (UNESCO, 2005, 2003)

“ชุมชนชาวแพ” เป็นหนึ่งในรูปแบบที่สอดคล้องกับลักษณะทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม ด้วยเหตุที่สังคมไทยเป็นสังคมที่มีความผูกพันกับสายน้ำ ที่สามารถปรับตัวตั้งถิ่นฐาน และสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นให้สอดคล้องกับสภาพภูมิศาสตร์ของพื้นที่ได้อย่างชาญฉลาด ซึ่งสามารถพบเห็นได้จากข้อมูลทางประวัติศาสตร์

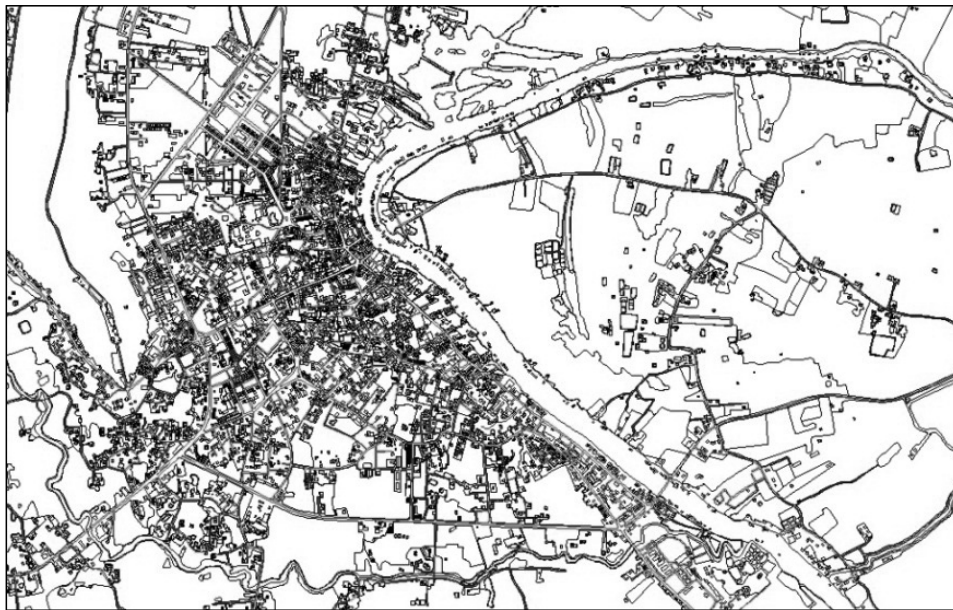
จากงานเขียนของนักวิชาการหลายท่าน (เช่น วิวัฒน์ (2543) ในสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น, วิบูลย์ (2521) ในมรดกไทยกล่าวถึงเรือนแพเอกลักษณ์ลอยน้ำ, สุเมธ(2529)ในน้ำบ่อเกิดแห่งวัฒนธรรมไทย กล่าวถึงอารยธรรมขาน้ำ สถาปัตยกรรมบนน้ำ และลักษณะชุมชนและผังเมือง, ประยูร(2548)ในแบบแผนบ้านเรือนในสยาม กล่าวถึงการตั้งถิ่นฐานริมน้ำและแพของคนไทย, โชติ (2529) ในสถาปัตยกรรมแบบไทยเดิมกล่าวถึงเรือนแพของไทยตั้งแต่ครั้งเก่าก่อน, อรศิริ (2539) ในบ้านและหมู่บ้านพื้นถิ่นกล่าวถึงเรือนแพในพื้นที่ต่างๆ และ, อรศิริ (2546) ในหมู่บ้านลอยน้ำของไทย)

บทความนี้มุ่งในประเด็นของพลวัตและภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนชาวแพแม่น้ำสะแกกรัง เนื่องจากเป็นชุมชนชาวแพที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากชุมชนชาวแพอื่นๆ คือ เป็นชุมชนที่ดำรงอยู่อย่างช้านานจนถึงปัจจุบัน และยังคงมีรูปแบบวิถีชีวิตแบบประมงยังชีพถึงแม้ว่าโครงสร้างทางสังคมในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาก็ตาม โดยมุ่งเน้น การศึกษาลักษณะภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ของชุมชนชาวแพอย่างไรก็ตาม ในบทความนี้ยังได้อธิบายในระดับผังตัวเรือนและโดยรอบ เพื่อให้เข้าใจถึงการจัดวางตัวเรือนที่ตอบสนองต่อวิถีการดำรงชีวิต และลักษณะการใช้สอยของพื้นที่ ซึ่งจะ เป็นประโยชน์ในการกำหนดแนวทางการอนุรักษ์และบริหารจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมอย่างยั่งยืนต่อไป

2. พื้นที่ศึกษา

ชุมชนชาวแพตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำสะแกกรังตำบลอุทัยใหม่ทางตะวันตก และตำบลเกาะเทโพทางตะวันออกของแม่น้ำสะแกกรัง ซึ่งแม่น้ำสะแกกรังนี้จะไหลลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยาด้านตรงกันข้ามกับอำเภอโนนรมย์ จังหวัดชัยนาท แม่น้ำนี้มีน้ำตลอดปีและมีความกว้าง 50 เมตรโดยประมาณตามริมฝั่งแม่น้ำนี้มีเรือนแพจอดเรียงกันเป็นแถวยาวทั้งสองฝั่งอยู่ 100 หลังคาเรือน โดยเริ่มจากทางทิศเหนือลงมาทางใต้เป็นระยะทาง 3 กิโลเมตรโดยประมาณ (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 แสดงขอบเขตพื้นที่ชุมชนชาวแพ แม่น้ำสะแกกรัง จ.อุทัยธานี

ซึ่งอยู่ภายใต้การบริหารและปกครองโดยเทศบาลเมืองอุทัยธานีและองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเทโพตามลำดับในปัจจุบัน ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินยังมีลักษณะที่ผสมกันระหว่างพื้นที่เกษตรกรรมที่มีอยู่มากทางฝั่งตะวันออก (ภาพที่ 3) และพื้นที่รูปแบบเมืองอื่นๆ ทางด้านตะวันตก (ภาพที่ 2) อย่างไร

ก็ตาม ชาวแพยังคงมีความเกี่ยวข้องกับภาคการเกษตรและประมงเป็นจำนวนมาก โดยผลผลิตส่วนใหญ่จะส่งขายในตลาดที่ตั้งอยู่บริเวณในกลางทางฝั่งตะวันตกของชุมชน (ภาพที่ 4) ดังนั้น เรือนแพที่จอดอยู่ใกล้ตลาดจะมีความหนาแน่นและแออัดมากกว่าในส่วนอื่นของลำน้ำ

ภาพที่ 2 การตั้งถิ่นฐานของชาวแพทางทิศตะวันตกที่ทอดตัวขนานกับตลาดที่ตั้งอยู่เบื้องหลัง

ภาพที่ 3 การตั้งถิ่นฐานของชาวแพทางทิศตะวันออกที่มีพื้นที่เพื่อการเกษตรขนาดใหญ่อยู่เบื้องหลัง

ภาพที่ 4 ผลผลิตที่ได้จากการเกษตรและประมงในพื้นที่ถูกส่งขายในพื้นที่ใจกลางชุมชนไม่ไกลนัก

3. วิธีการศึกษา

บทความทางวิชาการฉบับนี้ได้เขียนขึ้นจากโครงการวิจัย “แนวทางการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม ที่โดดเด่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณีชุมชนเรือนแพและชุมชนริมแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี” โดยได้ใช้รูปแบบและวิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นหลัก เช่น

การสัมภาษณ์กลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึก ทั้งนี้ ผู้เขียนยังเก็บรวบรวมข้อมูลจากการลงพื้นที่ภาคสนาม ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติมเพื่อตรวจสอบถึงข้อมูลในปัจจุบันของพื้นที่ศึกษา เช่น ปฏิสัมพันธ์ในชุมชน กระบวนการทางสังคม และความเป็นอยู่ โดยแหล่งที่เก็บข้อมูลมีทั้งจากศาลาชุมชน โรงเรียน วัด เป็นต้น ผู้เขียนยังได้ลงพื้นที่สำรวจทางน้ำเพื่อสำรวจการใช้

และวิถีชีวิต พร้อมทั้งจัดทำแผนที่จากสำรวจ นอกจากนั้น ผู้เขียนได้เข้าไปสังเกตการณ์การประชุมและระดมความคิดเห็นต่างๆ ตลอดจนกิจกรรมทางสังคมในชุมชนอีกด้วย

4. คุณค่าของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนชาวแพแม่น้ำสะแกกรัง

ถือได้ว่า ชุมชนชาวแพแม่น้ำสะแกกรัง เป็นหนึ่งใน “มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage)” เป็นผลมาจากการพัฒนาของสังคม ในเรื่องคุณค่าและความต้องการของสังคม ที่ตระหนักถึงการดำรงชีวิตที่มีความเกี่ยวข้องกับลักษณะของสิ่งแวดล้อมที่อาศัยอยู่ ทั้งชีวิตความเป็นอยู่และการทำงาน ตลอดจนเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ทางจิตใจ ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรมแห่งนี้ เกิดขึ้นจากลักษณะรูปแบบทางกายภาพ (Tangible) และรูปแบบทางนามธรรม (Intangible) ที่สอดคล้องกันตามนิยามขององค์การการศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO:1996, 2003) ซึ่งเป็นเครื่องหมายที่แสดงถึงกิจกรรมและความสำเร็จของมนุษย์ในอดีต ซึ่งเป็นทรัพยากรที่ไม่สามารถทดแทนได้ที่สำคัญอย่างหนึ่ง และเป็นวัฒนธรรมที่โดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ ซึ่งมีการสืบทอดมาตลอดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาเพิ่มเติมในรูปแบบของ UNESCO (UNESCO: 2005) สภาพชุมชนชาวแพแม่น้ำ มีความสำคัญในประเด็นของภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม (Cultural Landscape) ที่เป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมพื้นที่ที่แปรผัน และสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและการใช้สอยที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วงเวลา และสอดคล้องกับการดำรงชีวิตและยังเป็นรูปแบบทางภูมิทัศน์ที่เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ ตลอดจนยังเป็นภูมิทัศน์ (Landscape) ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมอีกด้วย และยังเป็นผลมาจากการเจริญเติบโตที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ผ่านประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน โดยมีความสอดคล้องทั้งทางวัสดุและที่ตั้ง (Material and Setting) ความสมบูรณ์ในลักษณะที่สัมพันธ์กับบริบททางประวัติศาสตร์ (Historical Integrity) เป็นรูปแบบของทรัพยากรทางวัฒนธรรม (Cultural Resource) ที่พบยาก เป็นการออกแบบที่ได้คุณภาพ (Intrinsic Quality) ซึ่งหมายถึงมีความสอดคล้องทั้งพื้นที่ วัสดุ งานฝีมือและที่ตั้งลักษณะที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวในรูปแบบของแหล่งภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมที่พบได้ในภูมิปัญญาและเทคโนโลยีพื้นบ้านที่

มีลักษณะเป็นนามธรรม เช่น ภูมิปัญญาในการก่อสร้างเรือนแพให้สามารถลอยอยู่บนน้ำได้อย่างมั่นคง สอดคล้องกับวิถีชีวิต และเพิ่มประสิทธิภาพในการประกอบอาชีพประมง การนำวัสดุธรรมชาติ เช่น ไม้ไผ่ทำผนังและโครงสร้างของเรือนแพ การนำหญ้าแฝกมาประยุกต์ใช้ทำหลังคา กันแดด กันฝน อันสะท้อนให้เห็นความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เป็นปัจจัยจำกัด และการยกระดับพื้นให้มียุ้งอากาศถ่ายเทได้สะดวก และก่อให้เกิดสภาวะน่าสบาย (Thermal Comfort) ภายในพื้นที่พักอาศัย

โดยสรุปแล้ว เมื่อกล่าวถึงชุมชนชาวแพแม่น้ำสะแกกรัง เป็นชุมชนที่มีรูปแบบภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมที่มีความคิดสร้างสรรค์ ถูกขัดเกลาภูมิปัญญาโดยคนรุ่นหนึ่งส่งต่อสู่รุ่นหนึ่งนั้น เป็นการแก้ปัญหาภายใต้ข้อจำกัดต่างๆ ตามแบบชาวเรือนแพอย่างแท้จริง ซึ่งเรือนแพมีข้อจำกัดทั้งทางด้านน้ำหนัก วัสดุ เวลาและการใช้สอยพื้นที่ ทำให้ต้องผ่านกระบวนการที่ซับซ้อนทางความคิดในการแก้ปัญหาในหลายๆ ด้าน เพื่อให้เกิดการใช้งานที่คุ้มค่าที่สุดและตอบสนองกิจกรรมพื้นฐานของมนุษย์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ตลอดจนยังเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นที่ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีการพัฒนารูปแบบและปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิต เป็นผลเนื่องมาจากประชากรในท้องถิ่นได้เลือกใช้วัสดุ ก่อสร้างที่เหมาะสม มีความคุ้นเคยและเข้าใจลักษณะวัสดุจนกลายเป็นลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นและสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของชีวิต สังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น

5. ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนชาวแพแม่น้ำสะแกกรัง

เรือนแพมีโครงสร้างทำด้วยไม้เป็นส่วนมาก หลังคามุงสังกะสี ตั้งอยู่บนแพลูกบวบไม้ไผ่ลอยอยู่เหนือน้ำ บ้านที่ตั้งอยู่บนแพเป็นแบบง่ายๆ คือ เป็นห้องโถงสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดใหญ่โล่ง ใช้เป็นที่ทำงานนั่งเล่น รับประทานอาหารและหลับนอน ฯลฯ บางบ้านก็กั้นห้องนอนไว้ต่างหากสำหรับหัวหน้าครอบครัว ส่วนผู้อาศัยคนอื่น ๆ ก็นอนกางมุ้งอยู่ในห้องโถงซึ่งใช้เป็นที่เก็บของด้วย สำหรับชาวเรือนใช้เป็นที่ซักผ้า ทำอาหารและตั้งส้วม ระบาย เรือนแพมีการปลูกพืชผักลอยน้ำอยู่โดยรอบ อาทิ แผลผักบุ้งและต้นเตย (ภาพที่ 5) รวมไปถึงการทำกระชังสำหรับเลี้ยงปลา และมีเรือพายผูกติดอยู่กับแพ (ภาพที่ 6) ส่วนเรือนแพที่มีสมาชิกมากและมีฐานะดีอาจมีเรือนเล็กๆ ขึ้นหลังหนึ่งโดยผูกติดกันกับเรือนแพใหญ่เพื่อใช้เป็นที่ทำครัวหรือใช้เป็นที่เก็บของต่างหาก

ภาพที่ 5 การใช้พื้นที่โดยรอบเรือนเป็นพื้นที่เพาะปลูก

ภาพที่ 6 การใช้พื้นที่โดยรอบเรือนเป็นพื้นที่ปลากระชัง

ยิ่งไปกว่านั้น ด้วยชาวชุมชนอาศัยอยู่ภายในเรือนแพมากกว่า 3 ช่วงอายุคน จึงมีทักษะและประสบการณ์ในการประกอบอาชีพประมงที่สืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนานประชากรกลุ่มนี้จึงมีทักษะภูมิปัญญาความสามารถและความชำนาญในการจับสัตว์น้ำและเลี้ยงสัตว์น้ำ ดังจะเห็นได้จากการใช้เครื่องมือจับสัตว์น้ำเช่น กระชังปลา ยอจั่นเบ็ดซึ่งเลือกใช้ตามวัตถุประสงค์ในการจับปลาที่แตกต่างกันและสะท้อนให้เห็นความเข้าใจในพฤติกรรมของน้ำและธรรมชาติรวมทั้งพฤติกรรมและขนาดของสัตว์น้ำด้วยและมีการนำสัตว์น้ำที่จับได้มาเพาะเลี้ยงในกระชังเพื่อเพิ่มมูลค่าของปลาด้วย

อย่างไรก็ตาม ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของเรือนแพมีการใช้เส้นทางสัญจรเป็นแนวตรง (Linear) ตามลำดับความเป็นส่วนตัวของพื้นที่ใช้สอย และเป็นการสร้างลำดับความสำคัญของพื้นที่ในอีกทางหนึ่งด้วย โดยเรียงจากความสำคัญสูงสุด คือ พื้นที่ส่วนตัวมักจะอยู่กลางเรือน โดยมากจะพบทั้งพระและพื้นที่ห้องนอน อันสะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญต่อพระพุทธศาสนา รองลงมาคือห้องหรือส่วนนอนตามความอาวุโสของคนในเรือน ถัดมาคือพื้นที่รับแขกและพักผ่อนที่มีลักษณะเป็นส่วนที่ยื่นออกจากผนังด้านยาวของห้องโถง การให้ความสำคัญของพื้นที่ห้องโถงและห้องนอนด้วยการก่อสร้างหลังคาเป็นหลังคาประธาน ซึ่งโดยรวมแล้ว การลำดับการเข้าถึงของพื้นที่เรียงลำดับจากพื้นที่ที่มีความเป็นสาธารณะ (Public Space) ไปสู่พื้นที่กึ่งสาธารณะกึ่งส่วนตัว (Semi-Public Semi-Private Space) และพื้นที่ส่วนตัว (Private Space) คือ ระเบียง โถงและห้องนอน อันเป็นลักษณะเด่นทางสถาปัตยกรรมอย่างไรก็ตาม ยังพบว่าเรือนแพมีคุณลักษณะพิเศษที่เป็นเอกลักษณ์ประสงคในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. **ผู้ใช้อาคาร** ความหลากหลายของผู้ใช้อาคารเรือนแพเป็นการออกแบบที่สามารถรองรับและคำนึงถึงความหลากหลายของผู้ใช้สอยอาคาร โดยทำให้การใช้สอยมีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น เพราะปลูกสร้างและอ้างอิงจากผู้ใช้อาคารที่มีความแตกต่างกันมากมาย เช่น วิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเคยชิน อายุ เพศที่แตกต่างกัน เป็นต้น ทำให้ผู้ใช้สอยอาคารมีความคล่องตัวในการใช้งานและเกิดความพึงพอใจ เป็นการออกแบบที่คำนึงถึงพฤติกรรมมนุษย์ และความเป็นมนุษย์

2. **กิจกรรมและการใช้สอย** เป็นการออกแบบพื้นที่ที่สามารถใช้สอยและทำกิจกรรมที่หลากหลายในแต่ละช่วงเวลาและสถานการณ์ในพื้นที่เดิม ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาและส่งผลใช้พื้นที่ได้คุ้มค่ามากขึ้น

3. **วัสดุและโครงสร้าง** มีการนำคุณสมบัติของสิ่งของวัสดุต่างๆ มาใช้อย่างหลากหลายทั้งขนาดและระยะที่สามารถดัดแปลงใช้ได้หลากหลาย ระบบการก่อสร้างที่มีความเหมาะสมกับท้องถิ่นที่ผนวกความเหมาะสมของทรัพยากรธรรมชาติและแรงงานที่มี ทำให้การก่อสร้างทำได้โดยสะดวกทั้งในด้านของวิธีการและวัสดุ

5.1 รูปแบบการใช้พื้นที่ใช้สอยของเรือนแพ

ในการศึกษาลักษณะการใช้พื้นที่วัตถุประสงค์ที่ต้องการหาลักษณะแบบอาคารเรือนแพ โดยใช้เกณฑ์การพิจารณาจาก 3 ประเด็นโดยสอดคล้องกับประเด็นข้างต้น คือ 1) การลำดับการใช้พื้นที่ (Spatial Sequence) เพื่อให้ทราบถึงลักษณะความต่อเนื่องของลำดับการใช้พื้นที่, 2) การแบ่งพื้นที่ (Zoning) เพื่อให้ทราบถึงลักษณะความต่อเนื่องของการแบ่งพื้นที่ในลักษณะของพื้นที่ใน

อาคาร พื้นที่ทั้งในอาคารและพื้นที่นอกอาคารและ, 3) กิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ (Activities) เพื่อให้ทราบถึงลักษณะของกิจกรรมว่ามีความสอดคล้องกับพื้นที่อย่างไรและมีความเป็นส่วนตัวมากน้อยอย่างไร

จากประเด็นการพิจารณาข้างต้นสามารถแยกลักษณะแบบอาคารพักอาศัยเรือนแพจำนวน 100 หลังได้ 4 ลักษณะ คือ (1) เรือนแพที่มีการกันห้องมีพื้นที่ทำครัวและมีการใช้ประโยชน์ชัดเจน (ดูภาพที่ 7), (2) เรือนแพที่ไม่มีการกันห้องแต่มีพื้นที่ทำครัวและมี

การใช้ประโยชน์ชัดเจน (ดูภาพที่ 8), (3) เรือนแพที่มีการกันห้องและมีการใช้ประโยชน์อย่างชัดเจน แต่ไม่มีพื้นที่ทำครัว (ดูภาพที่ 9), และ (4) อาคารเรือนแพที่ไม่มีห้องกันและไม่มีพื้นที่ทำครัว (ดูภาพที่ 10)

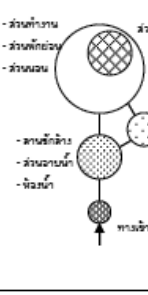
1) เรือนแพที่มีห้องนอนกันห้อง มีพื้นที่ทำครัวและมีการใช้ประโยชน์อย่างชัดเจน มีจำนวน 30 หลังคา ซึ่งจากการสำรวจพบว่า มีช่วงอายุอยู่ที่ 50 – 75 ปีและเป็นเรือนหลักในหมู่เรือนของครอบครัวขยายที่มีสมาชิกมากกว่า 4 คน

ประเภท	ผังอาคาร	หลักเกณฑ์ในการพิจารณา	ลักษณะตามเกณฑ์ในการพิจารณา			
1.	เรือนแพที่มีห้องนอนกันห้อง มีพื้นที่ทำครัวและมีการใช้ประโยชน์อย่างชัดเจน 	การลำดับการใช้พื้นที่ (Spatial sequence)	แพ (Platform floor)	พาดินและพาโล (Pati and Veranda)	ห้องโถง (Hall)	ภายในห้อง (Room)
		การแบ่งพื้นที่ (Zoning)	ภายนอกอาคาร (Outdoor)	กึ่งภายในอาคาร (Semi-indoor)	ภายในอาคาร (Indoor)	
		กิจกรรม (Activities)	ส่วนเปิดเผย (Public)		ส่วนกึ่งเปิดเผย (Semi-private)	ส่วนตัว (Private)
			- ทางเข้า	- ลานซักล้าง - ลานลานน้ำ - ห้องน้ำ	- ส่วนรับแขก - ส่วนครัว - ส่วนรับประทานอาหาร	- ห้องนอน - ห้องนอน

ภาพที่ 7 สรุปลักษณะเรือนแพในลักษณะที่ 1.

2) เรือนแพที่ไม่มีห้องนอนแต่มีพื้นที่ทำครัวและมีการใช้ประโยชน์อย่างชัดเจน มีอยู่ 55 หลัง โดยเป็นรูปแบบอาคารพักอาศัยเรือนแพที่มีมากที่สุดในชุมชนซึ่งจากการสำรวจพบว่า มีช่วง

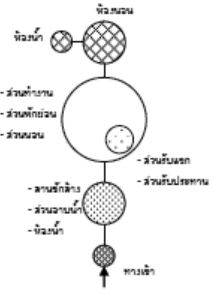
อายุอยู่ที่ 25 – 50 ปี เช่นเดียวกับเรือนแพในลักษณะที่ 1. เรือนแพรูปแบบนี้จะเป็นเรือนหลักในหมู่เรือนของครอบครัวขยายที่มีสมาชิกมากกว่า 4 คน

ประเภท	ผังอาคาร	หลักเกณฑ์ในการพิจารณา	ลักษณะตามเกณฑ์ในการพิจารณา			
2.	เรือนแพที่ไม่มีห้องนอนแต่มีพื้นที่ทำครัวและมีการใช้ประโยชน์อย่างชัดเจน 	การลำดับการใช้พื้นที่ (Spatial sequence)	แพ (Platform floor)	พาดินและพาโล (Pati and Veranda)	ห้องโถง (Hall)	
		การแบ่งพื้นที่ (Zoning)	ภายนอกอาคาร (Outdoor)	กึ่งภายในอาคาร (Semi-indoor)	ภายในอาคาร (Indoor)	
		กิจกรรม (Activities)	ส่วนเปิดเผย (Public)		ส่วนกึ่งเปิดเผย (Semi-private)	ส่วนตัว (Private)
			- ทางเข้า	- ลานซักล้าง - ลานลานน้ำ - ห้องน้ำ	- ส่วนรับแขก - ส่วนครัว - ส่วนรับประทานอาหาร	- ห้องนอน - ห้องนอน

ภาพที่ 8 สรุปลักษณะเรือนแพในลักษณะที่ 2.

3) เรือนแพที่มีห้องนอนกันห้องและมีการใช้ประโยชน์อย่างชัดเจนแต่ไม่มีพื้นที่ทำครัว มีอยู่ 5 หลัง โดยผู้อยู่อาศัยเป็นครอบครัวเดี่ยวที่ยังไม่มีบุตรโดยเรือนแพมีช่วงอายุอยู่ที่ 10 – 25

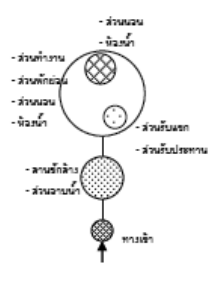
ปี เรือนแพรูปแบบนี้จะเป็นเรือนที่ผูกติดกับสองรูปแบบแรกรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง โดยมีการใช้พื้นที่ส่วนครัวหรือห้องครัวร่วมกัน

ประเภท	ผังอาคาร	หลักเกณฑ์ในการพิจารณา	ลักษณะตามเกณฑ์ในการพิจารณา			
3.	เรือนแพที่มีห้องนอนกันห้องและมีการใช้ประโยชน์อย่างชัดเจน แต่ไม่มีพื้นที่ทำครัว - ส่วนครัว - ส่วนพักผ่อน - ส่วนนอน - ส่วนรับแขก - ส่วนรับประทาน - ส่วนซักล้าง - ส่วนอาบน้ำ - ห้องน้ำ - ทางเข้า	การลำดับการใช้พื้นที่ (Spatial sequence)	แพ (Platform floor)	ทางเดินและพาไล (Path and Veranda)	ห้องโถง (Hall)	ภายในห้อง (Room)
		การแบ่งพื้นที่ (Zoning)	ภายนอกอาคาร (Outdoor)	กึ่งภายในอาคาร (Semi-indoor)	ภายในอาคาร (Indoor)	
		กิจกรรม (Activities)	ส่วนเปิดเผย (Public)	ส่วนกึ่งเปิดเผย (Semi-public)	ส่วนกึ่งส่วนตัว (Semi-private)	ส่วนตัว (Private)
			- ทางเข้า	- ส่วนซักล้าง - ส่วนอาบน้ำ - ห้องน้ำ	- ส่วนรับแขก - ส่วนรับประทานอาหาร	- ส่วนทำงาน - ส่วนพักผ่อน - ส่วนนอน

ภาพที่ 9 สรุปลักษณะเรือนแพในลักษณะที่ 3.

4) เรือนแพที่ไม่มีห้องกันและไม่มีพื้นที่ทำครัว มีอยู่ 10 หลัง โดยเป็นรูปแบบอาคารพักอาศัยเรือนแพที่มีน้อยที่สุดในชุมชน และมีผู้อยู่อาศัยเพียง 1 คนต่อหลัง มีช่วงอายุเรือนแพอยู่ที่ 5– 8 ปี

เช่นเดียวกับเรือนแพในลักษณะที่ 3. เรือนแพรูปแบบนี้จะเป็นเรือนที่ผูกติดกับสองรูปแบบแรกรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง โดยมีการใช้พื้นที่ส่วนครัวหรือห้องครัวร่วมกัน

ประเภท	ผังอาคาร	หลักเกณฑ์ในการพิจารณา	ลักษณะตามเกณฑ์ในการพิจารณา			
4.	เรือนแพที่ไม่มีห้องกันและไม่มีพื้นที่ทำครัว - ส่วนครัว - ส่วนพักผ่อน - ส่วนนอน - ส่วนรับแขก - ส่วนรับประทาน - ส่วนซักล้าง - ส่วนอาบน้ำ - ห้องน้ำ - ทางเข้า	การลำดับการใช้พื้นที่ (Spatial sequence)	แพ (Platform floor)	ทางเดินและพาไล (Path and Veranda)	ห้องโถง (Hall)	
		การแบ่งพื้นที่ (Zoning)	ภายนอกอาคาร (Outdoor)	กึ่งภายในอาคาร (Semi-indoor)	ภายในอาคาร (Indoor)	
		กิจกรรม (Activities)	ส่วนเปิดเผย (Public)	ส่วนกึ่งเปิดเผย (Semi-public)	ส่วนกึ่งส่วนตัว (Semi-private)	ส่วนตัว (Private)
			- ทางเข้า	- ส่วนซักล้าง - ส่วนอาบน้ำ - ห้องน้ำ	- ส่วนรับแขก - ส่วนรับประทานอาหาร	- ส่วนทำงาน - ส่วนพักผ่อน - ส่วนนอน

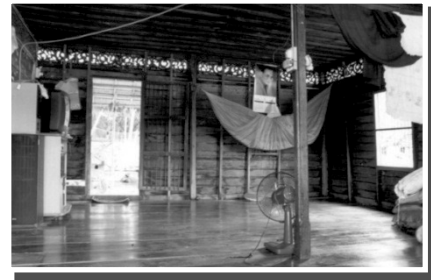
ภาพที่ 10 สรุปลักษณะเรือนแพในลักษณะที่ 4.

5.2 ลักษณะของการใช้พื้นที่ใช้สอยเรือนแพ

จากลักษณะการใช้พื้นที่ของแบบอาคารพักอาศัยเรือนแพทั้ง 4 ลักษณะ ยังได้พิจารณาจำแนกตามเกณฑ์การแบ่งตามลักษณะการใช้พื้นที่ของเรือนแพใน 4 ลักษณะข้างต้น โดยเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาลักษณะรายละเอียดของเรือนแพ มีดังนี้ (1) ลักษณะห้องนอน, (2) ลักษณะห้องครัว, (3) ลานหน้าบ้าน, (4) ห้องส้วม, และ (5) ส่วนอาบน้ำและลานซักล้าง โดยทั้ง 5 ส่วนที่กำหนดไว้ได้พิจารณาจาก 3 ประเด็นข้างต้น โดยแยกย่อยออกเป็นพื้นที่เพื่อรายละเอียดที่ชัดเจน

ภาพที่ 11 แสดงห้องนอนที่มีการกั้นห้อง

ภาพที่ 12 แสดงห้องนอนบริเวณโถงไม่มีการกั้นห้อง

2) ลักษณะห้องครัว ใช้ตำแหน่งของการใช้พื้นที่ทำครัวเป็นเกณฑ์ โดยมีใน 3 ลักษณะ คือ เป็นครัวภายนอกแยกเรือนอยู่บริเวณโถงและอยู่ด้านหลังติดเรือนแพ พบว่า โดยส่วนใหญ่จากการสำรวจลักษณะของห้องครัวที่พบโดยส่วนใหญ่จะอยู่ในบริเวณโถง

ในมุมใดมุมหนึ่งในร้อยละ 50 (รูปที่ 13, 16) รองลงมาคือครัวแยกร้อยละ 20 (รูปที่ 14) และครัวที่อยู่บริเวณด้านหลังเรือนแพ ร้อยละ 30 (รูปที่ 15)

ภาพที่ 13 แสดงรูปแบบลักษณะของครัวในบริเวณโถง

ภาพที่ 14 แสดงรูปแบบลักษณะของครัวที่อยู่ด้านหลังเรือน

ภาพที่ 15 แสดงรูปแบบลักษณะของครัวแยก

ภาพที่ 16 แสดงการใช้วัสดุภายในห้องครัว

3) **ชานหน้าบ้าน** โดยเรือนแพส่วนใหญ่ที่มีชานชาน ซึ่งเป็นพื้นที่เปิดโล่งที่วางตัวอยู่บนแพลูกบวบเป็นพื้นที่หรือส่วนหนึ่งของเรือนที่ใช้ประโยชน์ทางตรงในเรื่องลักษณะการใช้พื้นที่

อเนกประสงค์ และยังมีประโยชน์ในการลดหรือชะลอแรงปะทะของคลื่นที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและคลื่นจากเรือที่สัญจรไปมา (ภาพที่ 17)

ภาพที่ 17 แสดงรูปแบบลักษณะของชาน

4) **ห้องส้วม** ใช้ตำแหน่งของการใช้พื้นที่เป็นเกณฑ์การพิจารณา โดยห้องส้วมของเรือนแพนั้นมีการสร้างที่แตกต่างกันจากการสำรวจพบใน 3 รูปแบบ ดังนี้ 1) ห้องส้วมภายในเรือนแพ

(ภาพที่ 18), 2) ห้องส้วมภายนอกห่างแพ (ภาพที่ 19) และ, 3) ห้องส้วมภายนอกติดแพ (ภาพที่ 20)

ภาพที่ 18 แสดงห้องส้วมภายในเรือนแพ

ภาพที่ 19 แสดงห้องส้วมภายนอกห่างแพ

ภาพที่ 20 แสดงห้องส้วมภายนอกติดแพ

5) **ห้องน้ำและลานซักล้าง**

ห้องน้ำ จากการสำรวจพบลักษณะการใช้พื้นที่ของห้องน้ำพบในลักษณะเดียว คือ ใช้พื้นที่บริเวณพาไลด้านข้างหรือลานด้านหน้าของเรือนแพเป็นบริเวณชำระล้างร่างกายโดยจะใช้พื้นที่เพียง

ประมาณ 1 ตารางเมตรโดยส่วนใหญ่จะนิยมนั่งอาบ ซึ่งในเวลาที่ไม่มีการชำระล้างร่างกายพื้นที่บริเวณนั้นถูกใช้เป็นพื้นที่ตากของหรือเป็นพาไลรอบๆ อาคาร เป็นต้น(ภาพที่ 21)

ภาพที่ 21 แสดงพื้นที่อาบน้ำชำระร่างกาย

ลานซักล้างชาวชุมชนนิยมใช้น้ำจากแม่น้ำมาซักล้างสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ และระบายน้ำจากการซักล้างที่ใช้แล้วลงสู่แม่น้ำโดยตรงโดยไม่ผ่านการบำบัด โดยบริเวณซักล้างจะแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนซักล้างเสื้อผ้า มักเป็นพื้นที่เดียวกันกับพื้นที่อาบน้ำ โดยชาวชุมชนจะใช้พื้นที่ลานด้านหน้าแพเพราะมีกระแสน้ำไหล

อยู่ตลอดเวลาเพื่อไม่ให้เกิดการสะสมของน้ำที่ใช้แล้ว (ภาพที่ 22) และ ส่วนซักล้างของครัวเป็นพื้นที่ส่วนต่อเนื่องจากส่วนครัวออกมาบริเวณด้านข้างที่สามารถใช้น้ำจากแม่น้ำได้โดยสะดวก โดยมีทั้งที่อยู่ด้านข้างและด้านหลังของแพขึ้นอยู่กับตำแหน่งของส่วนครัวเป็นหลัก (ภาพที่ 23)

ภาพที่ 22 แสดงพื้นที่ซักล้างเสื้อผ้า

ภาพที่ 23 แสดงพื้นที่ซักล้างของครัว

6. พลวัตภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนชาวแพแม่น้ำสะแกกรัง

เนื่องจากชุมชนชาวแพมีการปฏิสัมพันธ์นอกพื้นที่ชุมชน ทำให้วัฒนธรรมกระแสหลัก เช่น โลกาภิวัตน์ ระบบทุนนิยม ค่านิยมแบบสากล เป็นต้น กำลังสืบคลานเข้ามาสู่ชุมชนส่งผลให้ชุมชนมีการปรับตัวกับสิ่งเหล่านี้ ดังจะเห็นได้จากรูปแบบบางประการทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของเรือนแพและวิธีการก่อสร้างมีการเปลี่ยนแปลงตามไป เช่น การเปลี่ยนวัสดุผนังหลังคาจากหญ้าแฝกเป็นสังกะสี จึงต้องปรับความชันของหลังคาให้มีความชันน้อยลงเพื่อให้ประหยัดค่าใช้จ่ายในการจัดซื้อสังกะสีและสอดคล้องกับหน้าที่ของสังกะสีที่สามารถระบายน้ำฝนได้อย่างรวดเร็วและมีความคงทนสูง การใช้ตะปูเป็นวัสดุยึดผนังกับโครงสร้างแทนการใช้ดอก จึงมีการบากเนื้อไม้ให้มีลักษณะเป็นรูปกากบาทเพื่อไม่ให้เนื้อไม้แตก การปรับพื้นที่ใช้สอยหรือโครงสร้างให้เหมาะสมกับเฟอร์นิเจอร์สมัยใหม่และกิจกรรมอื่นๆ เช่น การปรับพื้นที่ใช้สอยในห้องโถงให้มีส่วนนอน

ที่ต้องการความเป็นส่วนตัวมากขึ้นและรองรับเฟอร์นิเจอร์จำพวกตู้เสื้อผ้า โทรทัศน์และชั้นวางของ การทำห้องส้วมให้สามารถรองรับโถส้วมแบบนั่งยองได้ เป็นต้น

จากการศึกษาลักษณะภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนชาวแพในพื้นที่การศึกษา การก่อกำเนิดของภูมิทัศน์วัฒนธรรม และพลวัตภูมิทัศน์วัฒนธรรม ทำให้พบว่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนนี้มีอัตลักษณ์ที่ชัดเจนและยังมีลักษณะทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลาอันเกิดขึ้นจากการปรับตัวของชาวแพกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและบริบทของสังคมรูปแบบใหม่อันเป็นปัจจัยจำกัด แต่ยังคงมีรูปแบบการดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ มีความสามารถในการพัฒนาและต่อยอดภูมิปัญญาให้สามารถจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและเหมาะสมภายใต้สภาพแวดล้อมของชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกัน

7. บทสรุป

ลักษณะภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนชาวแพแม่น้ำสะแกกรัง อ.เมือง จ.อุทัยธานี เป็นอัตลักษณ์ของตนเอง เพราะรูปแบบของภูมิทัศน์มีการปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับทั้งสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและบริบททางสังคมที่มีความเฉพาะตัวสูง แต่ยังคงมีวิถีการดำรงชีพที่มีความสอดคล้องกับอยู่กับธรรมชาติอย่างพึ่งพาอาศัย ไม่ก่อการทำลายสิ่งแวดล้อม ทั้งยังเป็นภูมิทัศน์ที่มีความเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

นอกจากภูมิทัศน์วัฒนธรรมแล้วนั้น สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นยังเป็นผลผลิตของลักษณะดังกล่าว ยังได้สะท้อนถึงความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม การปรับเปลี่ยน ภูมิปัญญา และเทคนิควิธีการก่อสร้างเรือนแพมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม แต่ยังรักษาอัตลักษณ์ของตนไว้ได้อย่างชัดเจน อันสะท้อนให้เห็นได้จากการลำดับพื้นที่ใช้สอยเพื่อเชื่อมต่อความสำคัญ และสร้างลำดับศักดิ์ของพื้นที่ที่ให้ความสำคัญกับพระพุทธศาสนา บรรพบุรุษ และผู้ที่อาวุโสกว่า เป็นลำดับๆ ซึ่งนอกเหนือความเป็นส่วนตัว

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชุมชนชาวแพแห่งนี้จึงเป็นผลลัพธ์ของการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์ที่มีวัฒนธรรมที่เคลื่อนไหวตลอดเวลาไปกับสภาพแวดล้อม อันประกอบด้วย สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีน้ำเป็นปัจจัยสำคัญ ศาสนา ความเชื่อ ระบบเศรษฐกิจ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการออกแบบทั้งวิถีชีวิตและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นให้มีความสอดคล้องสมดุลกับสภาพแวดล้อมเหล่านี้ อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของผู้อยู่อาศัยได้อย่างชัดเจน

อย่างไรก็ตามในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัต (Dynamic) มีผลกระทบซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะเป็นสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลง ระบบเศรษฐกิจ เป็นต้น ย่อมเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้อัตลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมแห่งนี้มีความเสี่ยงที่จะเปลี่ยนแปลงไปในทางลบ ดังนั้นในฐานะที่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นมรดกทางวัฒนธรรมประเภทหนึ่ง จึงสมควรที่จะมีการศึกษาพิจารณาอย่างลึกซึ้ง และเป็นองค์รวมอันจะนำไปสู่แนวทางในการวางแผนและปฏิบัติให้มีความยั่งยืนต่อไป

บรรณานุกรม

- เกรียงไกร เกิดศิริ. 2551. *ชุมชนกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: อูษาคเนย์.
- โชติ กัลยาณมิตร. 2539. *สถาปัตยกรรมแบบไทยเดิม*. กรุงเทพฯ: สมาคมสถาปนิกสยาม.
- ประทีป มาลากุล, ม.ล. 2530. *พัฒนาการบ้านของคนไทยในภาคกลาง*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประยูร อุสุภา. 2548. *แบบแผนบ้านเรือนในสยาม*. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- พีรเดช จักรพันธุ์.ม.ร.ว., และคณาจารย์. 2525. “สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น”. *วารสารอาษา*. (กย.):112 – 117.
- วันดี พินิจวรสินและ อรศิริ ปาณินท์. 2551. “การพัฒนาชุมชนพื้นถิ่น: การเปลี่ยนแปลงลักษณะภูมิทัศน์ที่แตกต่าง”. ใน: *เอกสารการประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 46*, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, หน้า 292 – 304. กรุงเทพฯ.
- วันดี พินิจวรสิน. 2549. “การพัฒนาชุมชนชนบท: ภาพลักษณ์ชุมชนน้ำที่กำลังจางหาย”. ใน: *เอกสารการประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 44*, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, หน้า 413-422. กรุงเทพฯ.
- วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. 2521. *มรดกไทย*. กรุงเทพฯ: ปาณยา.
- วิวัฒน์ เตมียพันธ์. 2537. *ความสำคัญของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น*. *วารสารอาษา*. (พ.ย.):43 – 52.
- วิวัฒน์ เตมียพันธ์. 2541. “เรือนพักอาศัย รูปแบบสำคัญของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น”, *วารสารอาษา*. (ม.ค.):53 – 65.
- วิวัฒน์ เตมียพันธ์. 2543. “สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น: ฐานที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม”ในความหลากหลายของเรือนพื้นถิ่นไทย. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. กรุงเทพฯ.
- สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา. 2529. *น้ำ: บ่อเกิดแห่งวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- อรศิริ ปาณินท์. 2538. *บ้านและหมู่บ้านพื้นถิ่น*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อรศิริ ปาณินท์. 2546. *หมู่บ้านลอยน้ำของไทย* กรุงเทพฯ: เจ.พีรินทร์.

- UNESCO. 1996. **Habitat Agenda and Istanbul Declaration. 2nd United Nation Conference on Human Settlements**, Istanbul, Turkey 3-14 June 1996. New York: United Nation of Public Information.
- UNESCO World Heritage Centre. 2003. **Cultural Landscapes: the Challenges of Conservation, World Heritage 2002**, Shared Legacy, Common Responsibility, Associated Workshops, 11-12 November 2002.
- UNESCO.2005. **Cultural landscape**, [Online] [Cited 28 August 2012]. Available from: <http://whc.unesco.org/en/culturallandscape>.